

Vol. XXVI, broj 4, prosinac 1975.

Robert A. Gorman: Fenomenološka »humanizacija« društvene znanosti — kritika; Michael Clarke: Ideologije društvenih problema; Whitney Pope: Konceptija i obrazloženje Durkheimove teorije samoubojstva; Norman Bonney: Rad i kultura ghetta; Carl Stone: Urbanizacija kao izvor političkog razjedinjenja — iskustvo Jamaice; L. B. Hendry: Marginalni ostatak: Profesionalni identitet nastavnika tjelesnog odgoja; William L. Miller: Spencerov optimum razvoja; J. B. Allcock: Sociologija i povijest: Jugoslavensko iskustvo i njegove implikacije.

J. B. Allcock

SOCIOLOGIJA I POVIJEST: JUGOSLAVENSKO ISKUSTVO I NJEGOVE IMPLIKACIJE

Discipline, koje se danas strpavaju u okvir »društvenih znanosti« ograničavaju svoju pozornost na ispitivanje pouzdanih međusobnih problema. U traženju rješenja za poteškoće koje se odnose na sociologiju i povijest, potrebno je izaći iz uskih granica. Naime, sociologija i povijest djeluju unutar institucija kao prilično krutih struktura. Na temelju materijala koji se odnose na položaj i razvoj sociologije u Jugoslaviji, autor je pokušao istražiti značaj faktora za razumijevanje odnosa između sociologije i povijesti, nadajući se pri tome da će rasvijetliti osebujnu prirodu položaja sociologije u Britaniji.

Nakon informacija o tradiciji sveučilišta u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na društvene znanosti, autor na temelju obrađenih materijala (bibliografija obuhvaća 37 radova) daje neke opservacije: već dvadesetih — tridesetih godina ovog stoljeća marksizam je bio veoma snažna struja među intelektualcima, a naročito među onima koji su se bavili društvenim znanostima, tako da suvremena marksistička orijentacija nije novost. Dalje, sociologija kao manje-više neovisna, stručna disciplina nije na univerzitetima postojala sve do poslije 1956. Prema autoru, indikativno je pokretanje triju glavnih jugoslavenskih časopisa sa područja sociologije: najstariji od njih je SOCIOL-

GIJA, osnovana 1959. u Beogradu, zatim SOCIOLOGIJA SELA (1963), a najmlađi među njima je REVIJA ZA SOCIOLOGIJU (1971).

Na britanskim sveučilištima marksizam je outsider. Sasvim drugačija situacija vlada u Jugoslaviji: marksizam je više nego teorija i više nego akademska disciplina. Polazna točka u istraživanjima je marksističko prilaženje problemima, pa su problemi jugoslavenskog društva postali problemi jugoslavenske sociologije. U takvim okolnostima sociologija pronalazi tehnike istraživanja pomoću kojih se marksistička teorija osposobljava za razumijevanje pojedinosti društvenog života.

U ovom radu autor je nastojao potvrditi važnost društvenog razvoja unutar kojeg sociologija i povijest surađuju. Zaključna tvrdnja jest, da je to ne samo potencijalno vrijedan, već i potreban pristup problemima, koji zaslužuje da bude češće i potpunije primijenjen.

Lenga Cvitanović

AMERICAN SOCIOLOGICAL REVIEW

Vol. 40, broj 1, veljača 1975.

John P. Hewitt i Randal Stokes: Poricatelj; Joel Aronoff i William D. Crano: Ponovno ispitivanje principa podjele dužnosti i diferencijacione uloge spola u obitelji u raznim kulturama; Herman R. Lantz i Jane Keyes: Američka obitelj u predindustrijskom razdoblju: od temeljnih osobina u povijesti ka promjeni; Duane F. Alwin i Robert M. Hauser: Raščlanjivanje sadržaja u smjer-analizama; James E. Rosenbaum: Stratifikacija procesa socijalizacije; Charles E. Bidwell: Područne škole i uspjeh učenika; Antony R. Harris: Hapsenje i očekivana težina kriminalnog izbora: specifikacija i test aspekata označenih perspektiva; Loes B. Defleur: Podložnost utjecajima pod djelovanjem droge: implikacije za moguća istraživanja na temelju izvještaja uhapšenih.

Joel Aronoff i William D. Crano

**PONOVO ISPITIVANJE PRINCIPA
PODJELE DUŽNOSTI I DIFERENCI-
JACIONE ULOGE SPOLA U OBITELJI
U RAZNIM KULTURAMA**

Znanstvena se literatura relativno često bavi pokušajem iznalaženja univerzalnih modela povezanosti u obitelji. Poticaj za ovaj rad autori su našli u potrebi da odrede zajedničke osobine prema kojima se obitelj kao društvena jedinica razlikuje od ostalih institucionalnih pod-sistema, te u iznalaženju univerzalnih modela zavisnosti u obitelji na osnovu kojih bi se mogli iznaći principi interakcija između pojedinaca, te između pojedinaca i širih društvenih jedinica. Polazeći od tog okvira oni ponovno propituju značajnije radove o podjeli dužnosti i diferencijacionoj ulozi spola u obitelji uspoređujući ih s novim podacima.

Mnogi autori, slijedeći originalnu Durkheimovu formulaciju iz »Podjele društvenog rada«, u svojim su istraživanjima držali da je podjela rada prema spolu bitna značajka obitelji kao ekonomskog sistema (Parsons i Bales, Stephens, Biddle i Thomas, Bell i Vogel, i dr.). Ova bi podjela u pribavljanju sredstava za život bila univerzalna osobina obitelji, a svodi se na specijalizaciju dužnosti koja omogućuje maksimalnu efikasnost. Murdock je u istraživanju organizacije obitelji pošao od jednodstavne pretpostavke o biosocijalnim razlikama između članova obitelji u tjelesnoj snazi stvorivši tako vlastite opće principe specijalizacije dužnosti.

Parsons i Bales drže da u istraživanjima treba početi od koncepta atomizirane obitelji kao male grupe. U svojim ranijim istraživanjima Bales je na toj pretpostavci uočio dva suprotna modela ponašanja različitih osoba u ovim malim grupama: model ponašanja tzv. »specijaliste za posao« (task specialist) i model ponašanja tzv. »socio-emocionalnog specijaliste«. Ulogu »specijaliste za posao« vršile su osobe koje mogu organizirati i upravljati aktivnošću članova grupe u svrhu što uspješnijeg rada, a »socio-emocionalni specijalist« bio je nadležan za očuvanje integriteta grupe. Izgleda, prema tome, da je »specijalist za posao« bio usredotočen na instrumentalne, pomoćne djelatnosti grupe, a »socio-emocionalni specijalist« primarno na temeljne, društveno-reproduktivne djelatnosti.

U analizi obitelji Parsons i Bales striktno su se pridržavali ove podjele: »Promatrano kao društveni sistem, bračno je srodstvo jasno diferenciran sustav ... pomoćne je uloge u njemu preuzeo muž, važnije žena ... muž je primarno adoptivno odgovoran, tj. prema vanjskim situacijama ... pošto je ženina prvotnost u pružanju ljubavi ...«

Aronoff i Crano se ne zadovoljavaju ovom dihotomijom i realnijom smatraju Gibbovu tezu prema kojoj se varijacije u poslovima unutar grupe mogu motriti kao kontinuirana varijabla odnosa između članova. Na temelju ove operacionalne konceptualizacije Murdock je u ekonomskoj funkciji obitelji želio dobiti ocjenu ekonomske produktivnosti u svakom glavnom ekonomskom izvoru obitelji i utvrditi relativni doprinos svakog člana obitelji u toj funkciji. U svom »Etnografskom atlasu« (1967) on je objavio podatke o izrazitoj raznolikosti socio-kulturnih osobina za 862 društva u šest većih kulturnih cjelina (Afrika, Srednji Mediteran, Istočna Evroazija, Daleki Pacifik, Sjeverna i Južna Amerika). Na temelju tih podataka Aronoff i Crano kanili su utvrditi: (a) stupanj ovisnosti svakog proučavanog društva o pet osnovnih djelatnosti pribavljanja sredstava za život (sakupljanje plodova, lov, ribolov, stočarstvo, ratarstvo), i (b) stupanj u kojem su muškarci i žene nezavisno uključeni u ove djelatnosti.

Utvrđili su da žene u znatnoj mjeri pridonose vršenju osnovnih ekonomskih djelatnosti u ovim društvima. U svih šest regija radom žena pribavlja se 43,88% namirnica (najmanje na Srednjem Mediteranu — 32,24%, a najviše na Dalekom Pacifiku — 50,73%). Mada te činjenice ne idu u prilog hipotezi o socio-emocionalnoj specijalizaciji, one govore da je pomoćna uloga žene najznačajnija u obitelji. U daljnjoj analizi autori smatraju da postoji ravnomjerna raspodjela sudjelovanja u pomoćnim ulogama, a ne dihotomizacija. Prema tome, ne podržavaju Parsonsovu i Balesovu teoriju. Napominju, međutim, da ovaj predmet zahtjeva daljnja istraživanja.

Vol. 40, broj 2, travanj 1975.

James S. House i William M. Mason: Političko otuđenje u Americi, 1952—1968; Gueuther Roth: Društveno-povijesni model i razvojna teorija; Richard A. Peterson i David G.

Berger: Periodi u produkciji simbola; slučaj popularne glazbe; Donald J. Treiman i Kermit Terrell: Spol i proces zadobivanja statusa; usporedba zaposlenih žena i muškaraca; William A. Sampson i Peter H. Rossi: Vrsta i društveni položaj porodice; John Freeman i Michael T. Hannan: Rast i opadanje procesa u organizacijama; Jere Cohen, Lawrence E. Hazelrigg i Whitney Pope: O Parsonsovom Weberu: kritika Parsonsove interpretacije Weberove sociologije.

James S. House i William M. Mason

POLITIČKO OTUĐENJE U AMERICI, 1952—1968

Autori su u ovom radu koristili podatke istraživanja s pet nacionalnih predsjedničkih izbora u SAD (Centar za istraživanja na University of Michigan). Naime, relativno burne šezdesete godine svratile su veću pozornost socijalnih ustanova i znanstvenika na problem političkog otuđenja, pa se potonje nastojalo na specifičan način i mjeriti. Na temelju podataka za period od 1952. do 1968. godine promatrači su pedesete godine označili kao razdoblje političkog razotuđenja, a šezdesete kao period ponovnog otuđenja višeg stupnja. Kao naročito »otuđene« demografske skupine navode se crno stanovništvo, nemirni »srednji Amerikanci« (middle Americans) i bijela buntovna odladina, poglavito sa visokih škola. Dotični trendovi alijenacije izvedeni su iz odgovora ispitanika na slijedeća četiri pitanja, koja su služila kao pokazatelji odnosa ispitanika prema politici i političkoj akciji:

1. Mislim da javni službenici ne brinu mnogo o onome što misle ljudi poput mene;

2. Ljudi kao ja ne mogu reći niti riječ o onome što čini vlada;

3. Ponekad mi se politika i vlada čine tako komplicirani da osoba kao ja zaista ne može razumjeti što se uistinu događa; i

4. Pravo glasa je jedini način kojim ljudi poput mene mogu reći koju riječ o onome što vlada čini.

U proučavanju stupnja slaganja ispitanika s četvrtim članom mjere alijenacije (pravo glasa) uočeno je da on mahom oštro opada između 1964. i 1968. godine.

Na osnovu toga i promatranja prethodnih članova-reprezentanata političkog otuđenja, Converse je godine 1972. iznio vlastitu interpretaciju podataka i zaključio:

a) da ukupna skupna promjena u postotku slaganja s članom »pravo glasa« između 1964—68. godine za odabrani uzorak od 1.312 ispitanika odražava ekspanziju u oblicima političke participacije i protestima iniciranim pokretima za građanska prava i antiratnim demonstracijama;

b) da su ove promjene najveće u obrazovnijim grupama, bližim milieu koleđa, koji je i pokrenuo ove oblike protesta;

c) da promjene u postotku slaganja s ostala tri člana-pokazatelja alijenacije pokazuju relativnu jednakost za izborna područja, i odražavaju neslaganje s vladom i politikom. Uzroci ovog rastućeg neslaganja bili su više ili manje poznati događaji, kao politička ubojstva iz zasljeđe, vijetnamski rat, desegregacija, pokreti za građanska prava, rastući i sve glasnjiji pokreti etničkih manjina i pobune studenata.

Ubrzo nakon ove Converseove interpretacije dobivenih činjenica, javila su se i suprotna mišljenja. Neki su autori, kao npr. Burnham, Scammon i Wattenberg osobito stavljali u upit misao da su promjene u alijenaciji od 1950—1960. jedinstvene za sva izborna područja i više su preferirali tezu o koncentriranim promjenama ovisnim o izvjesnim podgrupama populacije. Stoga su autori ove studije prvo htjeli ispitati valjanost prva dva člana-pokazatelja alijenacije, kako bi mogli nešto više reći o demografskim grupama, vrijednosnom ponašanju i političkom uvjerenju. Služeći se podacima navedenih istraživanja utvrdili su da su ovi pokazatelji valjani kao mjere alijenacije, što je bilo najrelevantnije za interpretirane podatke u Conversa. Pripadanje određenoj demografskoj grupi određivalo se preko godina obrazovanja, područja stanovanja, rasne pripadnosti, spola, prihoda i životne dobi. Promatranjem novih odnosa između podataka ustanovljeno je da su promjene u postocima slaganja s prva tri pokazatelja alijenacije slične u svim većim demografski definiranim grupama. Također, niti vrijednosni stavovi prema politici ne zavise strogo od demografskih varijabli, nego između njih vlada široko monotoni odnos: npr., obrazovaniji ljudi više podržavaju politički protest. No istodob-

no i oni »za« i oni »protiv« političkih protesta pokazuju visok stupanj otuđenosti postojećom politikom.

Ovaj nedostatak korespondencije između demografskih i vrijednosnih, čak ideologijskih stavova za istraživače predstavlja više nego li samo akademski interes, budući da smatraju da je političko nezadovoljstvo izraženo kroz tradicionalne demografske grupe manje mobilno i prihvatljivo od onoga koje se može naći u institucionalnim mehanizmima različitih organizacija.

Vol. 40, broj 3, lipanj 1975.

David Snyder: Institucionalni okvir i industrijski konflikt: komparativne analize Francuske, Italije i SAD; Robert M. Hauser, John N. Koffel, Harry P. Travis i Peter J. Dickinson: Vremenske promjene u profesionalnoj pokretljivosti: evidencija za muškarce u SAD; Shelbi Stewman: Dva Markovljeva modela otvorenog sistema profesionalne pokretljivosti: postojeće inkonzistencije i efekata socijalne pokretljivosti; Leonard I. Pearlman: Status nejednakosti i napetost u braku; Vern L. Bengtson: Stvaranje i porodični utjecaji u vrijednosnoj socijalizaciji; Karen S. Cook: Očekivanja, prosuđivanja i nepristranost; Michael P. Carroll: Revitalizacioni pokreti i socijalna struktura: nekoliko kvantitativnih testova; Karl Alexander i Bruce K. Eckland: Kontekstualni sadržaji procesa na visokim školama.

Vol. 40, broj 4, kolovoz 1975.

Whitney Pope, Jere Cohen i Lawrence Hazelrigg: O razilaženju Webera i Durkheima: kritika Parsonsovih konvergencionih teza; Daniel Chirot i Charles Ragin: Trgovina, tradicija i seljačke bune: slučaj Rumunjske 1907. godine; Gerald Marwell: Čemu pripisivanje? Dijelovi više ili manje formalnih teorija funkcija i disfunkcija dužnosti po spolu; Aage B. Sørensen: Struktura unutargeneracijske pokretljivosti; Angela Lane: Proces profesionalnog uspjeha, grupna analiza, 1940—49; Ivan Chase: Usporedba muške i ženske unutargeneracijske pokretljivosti u SAD; Rick Ogmundson: Slika klasne partije i klasno pravo glasa u Kanadi; Kenneth I. Spinner: Unu-

tarnja stratifikacija radničke klase: ponovna analiza; Ephraim Juchtmann i Yitzak Samuel: Presudni faktori u planiranju karijere: institucionalni sadržaji protiv ličnih.

Aage B. Sørensen

STRUKTURA UNUTARGENERACIJSKE POKRETLJIVOSTI

Proučavanje među- i unutargeneracijske pokretljivosti dominantna je tema zapadne sociologije, gdje se proučavanjem (ne)jednakih mogućnosti, poglavito preko stope pokretljivosti na relaciji otac—sin, mjeri i »otvorenost« društva. Svalastoga je čak konstruirao tipologiju sistema stratifikacije na temelju mjere međugeneracijske pokretljivosti. U istraživanjima na ovom području, koje se direktno tiče zauzimanja određenog društvenog položaja, često su ignorirane postojeće barijere pokretljivosti, te su mnogi autori (iz raznih razloga) jednostavno predviđali da za među- ili unutargeneracijsku pokretljivost trebaju postojati iste početne šanse.

Sørensen proučava unutargeneracijsku pokretljivost, jer činjenice o njoj »dovodljavaju istraživaču da precizno odredi proste činioce pokretljivosti i da ih poveže sa strukturalnim osobinama društva«. Akcent je na dobivanju mjere promjena posla kod zaposlenih Crnaca i Bijelaca (preko tzv. stohastičkoga modela pokretljivosti, dobivenoga prilikom obrade podataka). Uzorkom su obuhvaćeni 851 Bijelac i 738 Crnca u dobi između 30—39 godina. Njihovi životopisi (life-histories) poslužili su kao činjenični izvor za empirijsku analizu, u kojoj je došla do izražaja ponajviše razlika u mogućnosti pokretljivosti. Crna populacija držala je total od 3.678 poslova, bijela ukupno 4.992 posla. Shodno ovome, izgleda da Crnci drže duže svoja zaposlenja nego Bijelci. U stvarnosti je crni čovjek još duže vezan uz isti posao, pošto on i ranije stupa u radni odnos, a istodobno je njegov stečeni status takav da ga teško može kasnije mijenjati. Nađeni pokazatelji svjedoče da je mjera promjene posla manja u Crnaca nego u Bijelaca; istodobno, crni radnici mnogo češće nedobrovoljno napuštaju posao, što implicite ukazuje na niži status crne populacije i na manje mogućnosti zaposlenja.

U zaključku autor je pokušao uopćiti rezultate istraživanja, podvlačeći da je proces profesionalnog uspjeha proces promjene koji sa sobom redovno povlači promjenu statusa i prihoda. Iako koristan, dobiveni stohastički model pokretljivosti nije mogao odgovoriti na niz relevantnih pitanja, prvenstveno stoga što je malo koje od većih istraživanja odgovorilo na temeljno pitanje: zašto se pokretljivost upravo tako odvija. Usporedo s temeljitijim razmatranjem izvora pokretljivosti, a ne samo njenom deskripcijom, moglo bi se doći do određenijih postulata za teoriju unutargeneracijske pokretljivosti.

Ephraim Yuchtman i Yitzak Samuel

PRESUDNI FAKTORI U PLANIRANJU KARIJERE: INSTITUCIONALNI SADRŽAJI PROTIV LIČNIH

U članku se ispituju učinci institucionalnih i ličnih utjecaja na planiranje karijere među mladima u Izraelu. Izraelski sistem obrazovanja aktivira serije institucionaliziranih nadzora za podupiranje centralnih javnih političkih načela s osobitim naglaskom na mogućnost obrazovanja i uspjeha u profesiji. To je dovelo do tzv. sponsorskog sistema pokretljivosti među mladom populacijom, što odgovara socijalnim potrebama i istodobno smanjuje mogućnost napredovanja osobnom inicijativom. Dok tzv. sistem »pokretljivost na temelju osobnog uspjeha« pokušava kreirati slične uvjete i programe obrazovanja u školama, te svakome daje šansu za lično napredovanje u procesu obrazovanja (time i u profesiji) pa velika većina mladih upisuje visoke škole, sponsorski sistem pokretljivosti regulira sudjelovanje u procesu školovanja već na početnom stupnju. Koristeći metode selekcije njime se nastoji maksimalizirati podudarnost između talenta i profesije. Rano se ispituju sposobnosti mladih, vrši klasifikacija na temelju rezultata i upućivanje u različite tipove obrazovanja.

U toku ovog istraživanja izraelski je sistem obrazovanja imao četiri razine: osnovno obrazovanje (osam godina školovanja, obično između šest i četrnaest godina starosti); srednje obrazovanje (2—5 godina školovanja, ovisno o različitim usmjerenjima); više obrazovanje (2—4 godine univerzitetskog studija, ovi-

sno o tipu institucije); diplomski studij (2—3 godine akademskih i profesionalnih predavanja). Oko osamnaeste godine života praktično su svaki mladić i djevojka zakonskom obavezom regrutirani za vojnu službu, pa zato visoko obrazovanje, ako ga izaberu, obično započinju u 20—21. godini. Formiranje karijera autori su pratili na slučajnom nacionalnom uzorku izraelske omladine iz 1971. godine, veličine 500 žena i muškaraca starih oko dvadeset godina, s najmanje srednjim obrazovanjem.

Već krajem osnovne škole budućim se studentima administrativno u cijeloj zemlji podjeljuje standardno komponirani test sklonosti (tzv. »Seker«). Na temelju uspjeha u tom testu studenti se klasificiraju u različite kategorije. Bolji će moći nastaviti obrazovanje u »akademskom« tipu srednje škole, ostali pak prihvatiti pohađanje profesionalnih, komercijalnih, industrijskih i sličnih škola. Stjecanje budućih profesija država podstiče dodjelivanjem stipendija, te drugim oblicima financijske pomoći onima koji su izabrani za naročito tražene tipove srednjih škola. Druga glavna barijera na putu prema višem obrazovanju jest tzv. »Upitnik za upis u višu školu«, kojega studenti rješavaju u srednjim školama. On se sastoji od baterija specijalnih testova iz više disciplina (matematika, znanost, strani jezici, povijest, itd.) i uspjeh u njima kvalificira mladog čovjeka za upis u višu školu, tako da je tek tada dobivena propusnica za koledže i univerzitet.

Promatranjem povezanosti između socioekonomskog statusa, društveno-ekonomskog podrijetla i profesionalno-obrazovnih aspiracija ispitanika potvrđena je polazna pretpostavka o sponsorskom sistemu pokretljivosti kao sistemu koji u velikoj mjeri smanjuje lični utjecaj na planiranje karijere, a naglašava službenim autoritetima uniformnost odgojno-obrazovnog sistema.

Vol. 40, broj 5, listopad 1975.

Albert Hunter: Gubitak zajedništva: empirijski test; Arlie Russell Hochschild: Teorija oslobođenja veza: kritika i prijedlog; Herbert M. Danziger: Potvrđivanje konfliktnih činjenica; Robert M. Hauser, Peter J. Dickinson, Harry P. Travis i John N. Koffel: Strukturne promjene u profesionalnoj pokretljivosti među muškar-

cima u SAD; Marshall W. Meyer: Organizacijska područja; Anne McMahon i Santo Camilleri: Organizacijska struktura i dobrovoljno sudjelovanje u zajedničkim odlukama; Ross M. Stolzenberg: Zanimanja, tržište rada i proces zarade.

Albert Hunter

GUBITAK ZAJEDNIŠTVA: EMPIRIJSKI TEST

Godine 1952. objavio je američki sociolog Donald L. Foley u svojoj studiji »Neighbors or Urbanites« na empirijskim podacima utemeljene zaključke o »osjećaju za zajednicu« u urbanih stanovnika. Foley je nastojao odrediti stupanj u kojem gradski stanovnici izražavaju osjećaj lokal-zajednice nasuprot više kozmopolitskoj orijentaciji s gubljenjem prisnijih odnosa među susjedima. Njegovo istraživanje djelomično je posljedica želje da se testira centralna hipoteza unutar urbane sociologije prema kojoj je gubitak vrijednosti lokalne teritorijalne zajednice (susjedstvo) kao značajne jedinice socijalne organizacije direktno posljedica kontinuiranoga procesa urbanizacije u modernom industrijskom društvu. Ovaj hipotetički »gubitak zajednice« bio je osobito izražen u oprečnim konceptima ranijih klasičnih teorija socijalne promjene: Töniessova promjena od »Gemeinschaft« ka »Gesellschaft«, Durkheimov prijelaz mehaničke solidarnosti u organsku, Weberovo shvaćanje tradicionalnog i racionalno-svrhovitog djelovanja ...

Da bi izbjegao nedostatke sličnih istraživanja, Foley je operacionalno definirao zajednicu pomoću tri njene dimenzije:

1. zajednica je temeljna zajednica potrebna za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba,
2. zajednica je socijalna jedinica primarnih društvenih odnosa,
3. kao kulturno-simbolička jedinica zajednica je izvor kolektivnog identiteta.

Izvedene osobine zajednice imale su svoje korespondentne indekse, pogodne za statističku obradu, u: (a) »upotreba lokalnih povlastica«; (b) »neformalno susjedstvo«, i (c) »osjećaj zajednice«. Premda su i ovdje podaci sugerirali valjanost ranijih teoretskih pretpostavki o općem

gubitku neslužbenih međuljudskih odnosa, uočeno je i trajanje određenih tradicionalnih oblika ponašanja u urbanih okvirima. Hunter je zato pošao od Foleyevih nalaza i želio da dvadeset i pet godina nakon njegova ispitivanja ponovno provjeri bitne dimenzije zajednice. Proučavao je lokal-zajednicu u istom gradskom području kao i ranije Foley (uzorak stambenih blokova i domaćinstava u Rochesteru, New York), pa je čak proveo i dvije godine kao promatrač-sudionik zajednice da bi došao do što relevantnijih podataka. Konačno sumiranje činjenica dalo je pomalo iznenađujuće zaključke: indeks-pokazatelj upotrebe lokalnih povlastica u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba konstantno je opadao. Dva druga indeksa (neformalno susjedstvo i osjećaj za zajednicu) nisu opadala, što se tumači strukturom toga gradskog područja (naseljava ga srednja klasa, rasno integrirana i urbanizirana). Stanovnici su pokušali svjesno kreirati zajednicu orijentiranu ka urbanoj sredini u kojoj se egzistencija zasniva na upotpunjavanju tradicionalnih (danas »transcendentalnih«) i urbanih normi ponašanja te je to pridonijelo slaboj promjeni navedenih mjera »gubitka zajednice«. Naravno, ovaj primjer ne može poslužiti za šire generalizacije bez temeljitijih dodatnih istraživanja.

Vol. 40, broj 6, prosinac 1975.

Lewis A. Coser: Predsjednička adresa: dvije metode istraživanja; Luther B. Otto i David L. Featherman: Socijalna struktura i psihički prethodnici samo-otuđivanja i nemoći; Christopher Chase-Dunn: Utjecaj internacionalne ekonomske zavisnosti na razvoj i nejednakost; Marshall Townsend: Kulturni koncepti, mentalni poremećaji i društvene uloge: usporedba Njemačke i SAD; Parker Frisbie i Dudley L. Poston, jr.: Socioekonomski status i kažnjavanje kriminalaca: empirijska procjena teze o konfliktu; Charles W. Mueller i Weldon T. Johnson: Socioekonomski status i religiozna participacija; Brigitte Moch Erbe: Rasa i socioekonomska segregacija; Norman P. Humman, Patrick Doreian i Klaus Teuter: Model strukturne kontrole organizacijske promjene.

Marshall Townsend

KULTURNI KONCEPTI, MENTALNI POREMEĆAJI I DRUŠTVENE ULOGE: USPOREDBA NJEMAČKE I SAD

Ovaj je rad napisan na temelju proučavanja specifične veze između kulturne sredine i njenog odnosa prema određenim oblicima duševnih bolesti. Scheff je još 1966. godine postavio hipotezu da kulturne koncepcije mentalnih poremećaja široko determiniraju i pojam duševne bolesti. U prilog ovom shvaćanju veze između društvenog milieua i patološkoga idu i ranije utvrđene činjenice da se kulture znatno razlikuju u načinu na koji gledaju duševne poremećaje (Benedict 1934, Linton 1956). Naročita je pažnja posvećena usporedbi laičkoga i stručnoga načina gledanja na ove pojave, tako da nije čudno što se i autor zadržao na toj razini ispitivanja činjenica. Za usporedbu su uzete SAD i (SR) Njemačka, budući da su i ranija istraživanja ovih zemalja sugerirala određene paralelnosti u stručnim i popularnim koncepcijama patološkoga.

Cilj rada je testiranje slijedećih hipoteza:

1. Interkulturene razlike u popularnim i stručnim koncepcijama duševnih poremećaja nadilaze intrakulturene razlike, tj. gledišta laika i stručnjaka unutar jedne zemlje međusobno su sličnija nego li gledišta jedne te iste grupe u dvije zemlje.

2. Stavovi profesionalnih grupa iz obiju zemalja vjerojatno će biti sličniji od stavova grupa laika, zbog profesionalne socijalizacije koja se odvija u približno jednakim uvjetima.

3. Koncepcije duševnih poremećaja u njemačkih i američkih duševnih bolesnika više liče koncepcijama njihovih vlastitih stručnih lica i laika nego li koncepcijama istih u drugoj zemlji.

Potvrda ovih hipoteza značila bi ujedno da interkulturene varijacije u pogledima na mentalne bolesti od strane medicinskih stručnjaka, laika i duševnih bolesnika nadvisuju intrakulturene varijacije.

Provjeravanje postavljenih hipoteza izvršeno je ispitivanjem razlika u mišljenjima studenata i stručnih lica obiju zemalja, osoblja duševnih bolnica i najzad ispitivanjem razlika koje postoje među njemačkim i američkim studentima. Dobiveni podaci potvrdili su valja-

nost postavljenih hipoteza; intrakulturene diferencije u gledanju na mentalne bolesti bile su najmanje između studenata i stručnih osoba, nešto veće, i na interkulturenom nivou, među njemačkim i američkim osobljem duševnih bolnica, a najveće su bile razlike između njemačkih i američkih studenata.

U svom konačnom obliku rezultati pokazuju da se popularne koncepcije duševnih bolesti uvelike razlikuju ovisno o kulturnim milieuumima i općem stanju društvene zaštite, dok su koncepcije pacijenata, bolničkog osoblja i laika u određenoj sredini međusobno dosta slične. Ipak, na osnovu izvještaja nije bilo moguće izgraditi modele kulturnih pogleda na ove patološke pojave. Stereotipi umobolnosti ne nalaze se ni u koncepcijama pacijenata ni u njihovim percepcijama vlastitoga ponašanja. Stoga nije moguće ni podržati Scheffove specifične aplikacije da stereotipi umobolnosti predstavljaju linije-vodilje u ocjeni karaktera pojedinih bolesnika od strane javnog i stručnog mnijenja.

Charles W. Mueller i Weldon T. Johnson

SOCIOEKONOMSKI STATUS I RELIGIOZNA PARTICIPACIJA

Autori proučavaju vezu između socioekonomskog statusa i frekvencije religiozne participacije na uzorku žena i muškaraca (1970). Premda su i ranija istraživanja utvrdila određene pozitivne korelacije između ovih dviju varijabli, postojeće činjenice zahtijevale su preispitivanje te generalizacije.

Stupanj povezanosti između socioekonomskog statusa i religiozne participacije općenito je manji za muškarce nego za žene, pozitivan i slab za protestante, ali bitno nultog nivoa za katolike i negativan u Židova i neopredijeljenih Bijelaca. Ipak, tamo gdje je ova relacija pozitivna, nemoguće ju je objasniti samo pozitivnom povezanošću mjere opće socijalne participacije sa socioekonomskim statusom i religioznom participacijom. Štoviše, uvođenje varijabli bračni status i prisutnost djece ispod šestnaest godina u obitelji indicira da je veza »socioekonomski status — religiozna participacija« najjača za one koji su u braku i odgovorni za podizanje mlade generacije. Čak i s tim značajnim razlikama kod relevantnih subpopulacija, zaklju-

čuje se da je eksplanatorna snaga socio-ekonomskog statusa u proricanju frekvencije religiozne participacije slaba u usporedbi s drugim mogućim determinantama.

Drago Čengić

ZEITSCHRIFT FÜR SOZIOLOGIE

Enke Verlag, Stuttgart

Broj 1, 1975.

Karl Brose: Socijalna »religija« Saint-Simona; Otto Nigsch: Skraćeni studij kao samoeliminacija; Helga Nowotny: Znanstvene kontroverze: o različitim vrstama stvaranja i korištenja znanja (engl.); Emil Walter Busch: Problemi znanstvene teorije u metodologiji empirijskog socijalnog istraživanja.

Emil Walter Busch

PROBLEMI ZNANSTVENE TEORIJE U METODOLOGIJI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Međusobno razumijevanje teoretičara i empirijskih istraživača društva nije baš najbolje. Smisao je ovog rada da djelomično premosti jaz između teorijskog i iskustvenog pristupa tako što neke znanstveno-teorijske probleme prikazuje sa stajališta metodologijskog istraživanja. Autor nas uvodi u izvjesne teškoće, koje se obično javljaju u planiranju i provođenju socijalno-empirijskih istraživanja.

Busch zatim analizira slijedeća dva socijalno-znanstvena problema, koji su po njegovu mišljenju središnji: (1) problem mjerenja i (2) problem tumačenja (tj. teškoće da se iznađu hipoteze zakona, koje bi bile kako općevažeće tako i sadržajne).

Autor navodi i nedostatke najvažnijih strategija za dobivanje takvih, u obliku zakona, izraženih konstatacija. Međutim, činjenica da takvi nedostaci (u pogledu sadržajnih hipoteza) postoje, ne znači, da društvene znanosti ne treba dalje

sistematski razvijati. Sigurno je da je sposobnost tumačenja svih poznatih generalizacija i modela u društvenim znanostima veoma ograničena i da je teško usporediva s prirodnoznanstvenim. Ali društvene znanosti nemaju iste, čisto realno-naučne funkcije kao prirodne znanosti. Društvene znanosti ne ispunjavaju samo kognitivne nego i normativne, s obzirom na djelovanje orijentirane (»ideološke«) zadatke — čak i tamo, gdje se misli da su ovi čisto »znanstveni« i »oslobođeni vrednovanja«. Stav je autora posve jasan: »Veoma je poučno zapravo da se u pogledu određenih socijalno-empirijskih postavljanja problema i istraživačkih tradicija upitamo: zašto se ovdje (ponovo) koriste ili su korištene te, a ne neke druge jednako upotreb- ljive, nezavisne varijable?«

To bi pitanje po autorovu mišljenju trebalo češće naglašavati nego što se to čini. Tako bi se uvelike utjecalo na ne-realistične zahtjeve znanstvenih teoretičara za jednom »strogo znanstvenom« metodologijom.

Članak je posebno preporučljiv onima, koji se bave odnosom znanstvene teorije i empirijskog istraživanja.

Broj 2, 1975.

Klaus Harney: Socijalni rad kao sistem — Luhmannov razvoj pojma sistema u pogledu funkcionalnog određenja socijalnog rada; Bruno Meile: O formaliziranju grupno-dinamičkih koncepata; Wout Ultee: Istraživačka praksa sociologije i ispuštanje »informacionog sadržaja« kao regulativne ideje (engl.); Wolfgang van den Daele i Peter Weingart: Rezistencija i receptivnost znanosti — o uvjetima nastajanja novih disciplina pomoću političkog usmjerenja znanosti; Wolfgang Weiss: Determinante stavova roditelja prema samostalnom ponašanju djece.

Wolf van den Daele i Peter Weingart

REZISTENCIJA I RECEPTIVNOST ZNANOSTI — O UVJETIMA NASTAJANJA NOVIH DISCIPLINA POMOĆU POLITIČKOG USMJERAVANJA ZNANOSTI

Suvremena je znanstvena politika »orijentirana na produktivnost«. Drugim ri-